

Heinz Happ: *Grundfragen einer Dependenz-Grammatik des Lateinischen*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1976, 597 stran.

Máme před sebou objemnou publikaci, ve které se zainteresovaně, důkladně a fundovaně pojednává o dependenční grammatice latiny. Jde o první soustavný pokus tohoto druhu v oblasti antických jazyků. Práce je výsledkem několikaletého intenzivního výzkumného úsilí autora.

V úvodě formuluje H. Happ důvody, které ho přivedly k rozhodnutí aplikovat v latině z mnoha směrů a metod moderní jazykovědy právě dependenční grammatiku. Jako hlavní motiv uvádí aspekt praktický. Zdůrazňuje mimořádně příznivé uplatnění dependenční grammatiky ve vyučovací praxi, která v této oblasti nemá zatím k dispozici žádné přiměřené pomůcky.

První, nejrozsáhlejší část práce nazvaná „Prinzipielle Probleme“ má obecný a informativní charakter. Autor v ní sleduje možnosti a hranice, výhody i nevýhody dependenčních modelů. Všírá si vztahu dependenční grammatiky k jiným typům grammatik. Objasňuje základní pojmy a věnuje jim podle důležitosti více nebo méně místa. Zvláštní pozornost soustřeďuje na učení o valenci, jako jednu ze základních oblastí dependenční grammatiky. Úzce se při tom opírá o výzkumy germanistů G. Helbiga a H. Heringera, kteří svůj přístup ke zpracovávání dané problematiky formovali pod vlivem zakladatele moderní dependenční grammatiky L. Tesnière a jeho výsledky po určitých modifikacích uplatnili v němčině.

Při analýze věty z hlediska valence se pokládá za jádro věty predikát. Na sloveso se váží syntakticky nepostradatelné aktanty, komponenty, kterým jsou ve větě strukturně přiděleny nutné syntaktické pozice. Kromě nich se zde objevují složky nazvané volná doplnění. Ty nejsou nutné syntakticky závislé na slovese. K větnému jádru, sestávajícímu z predikátu a aktantů, přistupují jako „dodatek“ sekundárně, zvenčí.

V Happově koncepci je důležité rozlišování tří kategorií mezi větnými členy na úrovni konkrétní věty:

1. obligatorní aktanty — složky vyžadované valencí slovesa, které musí být ve výpovědi nevyhnutelně vyjádřeny, protože jsou potřebné pro její formální, gramatickou správnost a úplnost, např.: *Romae Quinctius commoratur*.

2. fakultativní aktanty — složky sice vyžadované valencí slovesa, které však mohou ve výpovědi chybět, aniž by se stala gramaticky nesprávnou, např.: *praemia [legatis Allobrogum] dedistis amplissima*.

3. volná doplnění — složky nevyžadované valencí slovesa, které je možno z výpovědi libovolně vyčlenit, protože jejich vypuštění neovlivňuje její gramatickou správnost, např.: *Paulus [[in via]] amicos salutat*.

V dalším pak autor pracuje s těmito třemi základními pojmy a kromě jejich podrobné charakteristiky se věnuje hlavně otázce stanovení hranic mezi nimi. K tomuto účelu slouží různé testovací metody, kterým v latině jako mrtvém jazyku nutno přikládat obzvláště velký význam. V latině totiž na rozdíl od současných jazyků můžeme disponovat přirozeným jazykovým citem, intuicí, jen ve velmi omezeném rozsahu.

Za spolehlivou metodu vymezení obligatorních aktantů je pokládán tzv. eliminační test. Fakultativní aktanty jsou získávány nepřímo tak, že mezi složkami vyloučenými eliminačním testem se pomocí různých typů tzv. transformačního testu vydělí volná doplnění. Zbytek pak představují fakultativní aktanty. H. Happ na druhé straně upozorňuje také na nedostatky testů a připouští pochybnosti o jejich univerzální platnosti. V souvislosti s diferenciací uvedených kategorií existuje ještě mnoho sporných a otevřených otázek.

Instruktivní hodnotu první části práce i celé knihy zvyšuje komentovaný přehled starší i nové literatury zabývající se analýzou dependenční grammatiky a valenční teorie. Do jisté míry překvapuje, že její počátek nacházíme již v německé gramatické tradici 19. století. Zvláště podrobně se tu autor zabývá příspěvky z oblasti latiny a řečtiny.

Problematiku testovacích metod detailně řeší celá následující, druhá kapitola práce. H. Happ podrobuje jednotlivé testy důkladnému rozboru, snaží se podat jejich jednoznačnou interpretaci a přesně stanovit dokazovací průkaznost. Na závěr jasně vymezuje použitelnost uváděných testů v latině.

Za těžiště práce pokládáme třetí kapitolu, ve které autor předkládá latinské větné modely založené na slovesných valencích. Klasifikaci větných typů zařazuje jednoznačně do roviny syntaktické. Kriticky se vyslovuje k přístupu sémantickému i k smě-

šování obou rovin. Jako kritéria mu slouží čistě formální znaky, počet a druh aktantů. Toto řešení má v současném stadiu zkoumání své výhody a své opodstatnění. Některá jiná hlediska totiž ve snaze po celistvém popisu struktury jazyka oslabují specifickou jednotlivých plánů jazyka. Výsledky takového přístupu k členění větných typů nejsou pak většinou dostatečně zřetelné, přehledné a jednoznačné. Noopak prosazování čistě syntaktického hlediska celkově sjednocuje pohled na větné modely a činí je jasnějšími. Jsme přesvědčeni, že se autorovi důslednost vyplatí v dalším výzkumu, i když v budoucnosti bude samozřejmě nutné brát do úvahy také sémantické prostředí sloves vzhledem k tomu, že valenční způsoblost sloves podléhá sémantickému podmiňování a je závislá nejen na sémantickém obsahu přísudkového slovesa, ale i na ostatních účastnících děje a jejich vzájemných vztazích.

V kratších závěrečných kapitolách knihy podává H. Happ praktické návrhy a pokyny ke zpracování dependenční gramatiky latiny a metodologický návod k jejímu uplatnění při jazykovém vyučování na univerzitě i středních školách.

Nutno poznamenat, že celkový pozitivní dojem z knihy zeslabuje řada opakování, která znamenají pro používatele v souvislosti s velkým rozsahem publikace poměrně složitou orientaci v obtížné problematice.

Recenzovaná práce se zakládá na dobré znalosti jazykovědné literatury a na dosti širokém argumentačním záběru. Nemá jen čistě teoretické cíle. Autor pracuje i s konkrétním materiálem a výsledky jeho analýzy jsou originální. Vedle nových teoretických poznatků a závěrů poskytuje také mnohé podněty pro další systematický výzkum. Současně ji lze doporučit jako příručku umožňující hlouběji proniknout do zákonitostí latinské gramatiky. Není pochyb o tom, že jde o spolehlivé a podrobné zpracování dané problematiky, které si zaslouží pozornost klasických filologů.

Elena Marešková

Symposium o době halštatské ve Wroclavi

Polská Akademie věd, oddělení ve Wroclavi, komise humanitních věd, archeologická sekce, uspořádala ve dnech 2.—4. dubna 1979 symposium „Rola oddziaływań kręgu halstatackiego w rozwoju społeczeństw epoki żelaza w Polsce zachodniej na tle śródko-woeuropejskim“. Akce, jejímž iniciátorem a organizátorem byl významný polský badatel Doc. Dr. Bogusław Gediga, navazovala na dřívější konference o lužické kultuře (Dresden 1976, Wrocław 1977, Kraków 1978) a jako ony se konala za účasti nejen početných polských specialistů, ale i zahraničních účastníků; tentokrát to byli referenti z NDR, ČSSR a Rakouska.

Tématem wroclavského symposia 1979 byla doba halštatská, zvláště problém halštatských vlivů na lužické osídlení západního Polska. Na sympoziu odeznělo 19 referátů a proběhla velmi živá diskuse. Jádrem diskusních příspěvků byly sociálně-ekonomické a kulturní změny ve společnosti lužického lidu ve starší době železné, způsobené novou situací v materiální výrobě mladšího metalika a přímými vlivy z Podunají; plodné byly také výměny názorů v oblasti metodologické. Účastníky symposia seznámili polští kolegové také s novými výsledky antropologicko-demografických analýz lužických pohřebišť, s výsledky ekologicko-sídlištních studií a s novými pohledy na nadstavbovou složku života lužického lidu. Živou pozornost zaujala informace o současném výzkumu lužické kovolitecké osady v Grzybianach u Legnice. Jednání symposia bylo doplněno exkurzí po hradiscích lužického lidu v okolí Wroclavi a po kulturních památkách blízkého okolí (Trzebnica, Oleśnica).

Vladimír Podborský